

DE SLANG ALS EEN SPIRITUELE KRACHT IN DE TRADITIONELE EN NOORD-EUROPESE CULTUUR

Daan van Kampenhout

In het geestelijke leven van de Siberische nomadische culturen vormde de Sjamaan het middelpunt. Een Sjamaan, man of vrouw, was iemand die kon communiceren met de geesten en met de krachten van de natuurwereld. In geval van ongeluk, ziekte, onvruchtbaarheid of andere moeilijkheden die de gezondheid van individuen of de gemeenschap bedreigde, voerde de Sjamaan een ceremonie op om met de geesten te spreken. Er kon informatie worden verkregen van de geesten over welke actie moest worden ondernomen om te helpen bij het brengen van herstel en voorspoed.

De Sjamaans hadden hulp en bescherming nodig om hun werk te doen en die werden geleverd door hun hulpgeesten. Meestal waren deze helpers dieren. De hulpgeesten van de traditionele Sjamaans waren dieren die in dezelfde gebieden voorkwamen als waar de stam leefde. Het natuurlijke gedrag van deze dieren werd geobserveerd door alle leden van de stam en was bij allen bekend. Alleen de Sjamaans kenden en gebruikten de speciale geestelijke krachten van dieren; een Sjamaan zou hulpeloos zijn zonder de steun van de diereengeesten.

In alle Sjamaanculturen zijn er mythen over het ontstaan van hun Sjamaans en over hoe zij de krachten van de dierenwereld verkregen. De eerste Sjamaan van het Siberische Yakut-volk moet een angstaanjagend gezicht zijn geweest: zijn lichaam bestond uit een massa slangen. Deze Sjamaan was erg machtig en in zijn trots weigerde hij de macht van de oppergod van de Yakuts te erkennen. Deze god wilde de Sjamaan verbranden om hem te straffen, maar hoe-

Daan van Kampenhout geeft sinds 1986 internationaal lezingen en trainingen over sjamanisme, naast Nederland vooral in Parijs. Hij heeft verschillende boeken geschreven over dit onderwerp en veel artikelen. Vertalingen daarvan zijn verschenen in het Duits en Frans. Hij is gespecialiseerd in sjamaankostuums en traditionele gebruiksvoorwerpen. Hij werkt met en voor vertegenwoordigers van traditionele sjamanistische culturen, wetenschappers (antropologen, medici, psychotherapeuten) en westerlingen die vanuit persoonlijke groei in sjamanisme zijn geïnteresseerd. In zijn publicaties richt hij zich dan ook meestal op die drie groepen, en vullen wetenschappelijk onderzoek en praktijkervaring in zowel traditioneel als westers sjamanisme elkaar aan.

wel de Sjamaan zelf werd gedood, overleefde zijn kracht. Uit de vlammen kwam een pad en uit de pad kwamen de geesten die later de Sjamaans van de Yakut werden (Eliade 1951, 68).

Een tekening van het lichaam van de Sjamaan, bestaande uit een massa slangen, kon ook bij andere Siberische stammen worden gevonden. Sjamaans voeren hun ceremoniën op in prachtige en met zorg afgewerkte kostuums. Al de hulpgeesten van de Sjamaan zijn er op afgebeeld en door deze afbeeldingen dienen de kostuums als een magische huisvesting voor geestelijk macht. Sjamaankostuums worden bewaard in musea en op die van het Altic-volk, speciaal die van de Tofalar en de Tuva, kan men vele slangen zien. Vele bundels touw hangen vanaf het middel neer, elk touw met lederen franjes

*Sjamaan-kostuum, voorzijde;
foto geleverd door Daan van Kampenhout.*

*Sjamaan-kostuum, achterzijde;
foto geleverd door Daan van Kampenhout.*

aan het eind die bundels slangen voorstellen. Slechts één of twee slangen hebben koppen en gevorkte staarten, soms delen drie slangen één kop. Op de meeste Sjamaanskostuums zul je er op zijn minst enkele honderden vinden en 'er wordt verteld dat een rijke Sjamaan 1070 slangen op zijn kostuum zou moeten hebben' (Eliade 1951, 152).

Al deze slangen dienen een belangrijk doel voor de Sjamaan. De wereld van de geesten is een gevaarlijke plaats. Er zijn veel geesten met slechte bedoelingen die ongeluk en ziekten brengen. Één van de redenen dat een Sjamaan naar deze gevaarlijke zone moet reizen, is dat hij of zij de zielen moet redden van mensen die ziek zijn. De meeste ziekten komen door het

**DE SLANG ALS EEN SPIRITUELE KRACHT
IN DE TRADITIONELE EN NOORD-EUROPESE CULTUUR**

verlies van de ziel, een ziel kan uit een lichaam van een persoon trekken als hij ligt te slapen en kan dan gevangen worden door een kwade geest. Dan moet een Sjamaan naar het rijk van de kwade geesten reizen om de gevangen ziel te bevrijden. Gedurende deze reis heeft de Sjamaan alle bescherming nodig die hij of zij kan krijgen. De honderden slangen die de Sjamaan omgeven, zijn beschermers. Zij zullen elke kwade geest die probeert de Sjamaan te hinderen, agressief aanvallen. Andere hulpgeesten, zoals de beer of de arend, bieden kracht, wijsheid en wijzen de weg, maar slangen leveren hun agressie en gif. Zij zijn de bataljons die de kracht leveren om door te dringen in de burchten van de kwade geesten, zodat de Sjamaan kan binnendringen om de verloren zielen van zijn mensen terug te vinden.

Als de Siberische Sjamaan gekleed is in zijn of haar kostuum, lijkt hij of zij op de kosmische levensboom. Slangen kronkelen aan de voet van de boom tussen de wortels. Hoog in de top leeft een arend. Op de kleding van de Sjamaan bedekken slangen de benen en vaak raken zij de aarde, zoals de wortels van een boom. Het voorstuk van de jas van de Sjamaan is versierd met afbeeldingen van beenderen en ribben van ijzer, of erop geborduurd, net als de takken van een boom. Tenslotte is de hoofdbedekking van de Sjamaan vaak gemaakt met veren van de adelaar. De levensboom symboliseert en belichaamt de balans die bestaat in het universum. De Sjamaan vertegenwoordigt deze orde en harmonie, als hij of zij een tegenwicht vormt tegen de krachten van chaos, verwarring en ziekte.

De afbeelding van de kosmische boom in het centrum van het heelal is niet beperkt tot alleen Siberië, een levensboom wordt genoemd in mythen van culturen van over de hele wereld. De speciale boom met slangen aan de onderkant en een arend in de top is echter alleen typisch voor Siberië en voor de oude

*Steen met runentekens. Sjasta, Skokloster, Uppland.
Uit: David. M. Wilson, The Vikings and their Origins.
London, 1991, pag. 111.*

Noord-Europese mensen van West- en Noord-Europa van vóór de Christelijke tijd (Eliade 1951, 273). Voor de Noord-Europese mensen was de levensboom een gigantische es, de Yggdrasil. Net als op het kostuum van de Sjamaan, zijn er onder de levensboom van de Noord-Europese mensen slechts één of twee grote slangen, die tot in detail zijn uitgewerkt, naast ontelbare slangen die geen individuele kop hebben: 'Aan de voet van de boom ligt een grote slang, met veel strepen van kleine slangen' (Davidson, 27). De slangen die in de grond leven waarop de Yggdrasil staat, knabbelen aan de wortels van de boom. Niet alleen slangen belagen constant de boom, ook geiten en herten springen van alle kanten tegen de boom op om van de bladeren en scheuten te eten.

De dood is verbonden met het leven, alles wat geboren wordt, moet sterven en als de levensboom ál de aspecten van het leven moet tonen, dan is het logisch dat de dood ook aanwezig is. In het sjamanisme van Siberië werd de slang een onpersoonlijke beschermer die er voor instond dat de Sjamaan kon reizen in het koninkrijk van de boze geesten. Door verloren zielen op te sporen, kon de Sjamaan het leven van de zieken behouden. In het spiritisme van de Noord-Europese mens diende de slang ook het leven, maar door dood en wedergeboorte. Eén van de Noord-Europese namen voor de slang is Nidhogr: 'lichaamtrekker'. Hier is de slang een vliegende draak geworden die de doden wegbracht.

Afbeeldingen van slangen en draken zijn uitwisselbaar en worden gevonden op objecten die met de dood te maken hebben. In de deksels van houten grafkisten werden slangen uitgesneden. Op staande grafstenen met inscripties over het leven en de daden van de dode zijn de tekens vaak gekerfd in de lichamen van levensgrote slangen. 'De slang als een symbool van de dodenwereld treedt even vaak op in de noordelijke kunst als in de literatuur' (Davidson, 162). Het symbool slang vertegenwoordigt de energie van de aarde, zowel in zijn inerte als vruchtbare aspecten. Alles komt van de aarde en keert er na de dood in terug en nieuwe dingen komen eruit te voorschijn, sterven dan en komen in een eindeloze opvolging weer te voorschijn. De slang vertegenwoordigt dit allemaal en wordt zo een perfecte wachter aan de poort tussen leven en dood. Als de dode een deel is geworden van de aarde, kan een nieuwe cyclus starten. De donkere en koude aarde kan weer tot leven komen als de omstandigheden goed zijn; als regen en zonneschijn ervoor zorgen dat zaden uitlopen.

Regen is verbonden met de donder: donderbuien vergezellen de hevige regenval. In veel Sjamaanculturen vind je een relatie tussen de donder en de slang. De

Hopi-indianen in Arizona, USA, voeren een slangen-dans uit waarbij zij dansen voor en met ratelslangen. Na twee weken van dansen worden de slangen vrijgelaten en worden ze verondersteld met de machten van de donder te spreken en te vertellen dat ze goed zijn behandeld. Als de geesten van de donder dit horen, zullen zij regen brengen, zodat de oogst kan groeien.

Eliade maakt melding van de verbinding tussen slang en bliksem als symbolen van opvolgende perioden van vruchtbaarheid in de natuur in het oude Siberië (Eliade 1958, 154). In de mythen uit Noord-Europa bestaat ook een verbintenis tussen donder en slang. In twee mythen is Thor, de god van de donder, de enige kracht die in staat is de enorme Midgard-slang, die om de wereld cirkelt, te sturen. In één verhaal wordt hem gevraagd een grote grijze kat op te tillen, maar die is zo zwaar dat hij nauwelijks één van zijn poten kan oplichten. Later vertellen de toeschouwers hem, dat ze doodsbang waren, omdat die kat in werkelijkheid de Midgard-slang in vermomming was. In de tweede mythe zoekt Thor opzettelijk de confrontatie met de Midgard-slang. Hij tilt de kop van de slang op vanaf de bodem van de zee, maar de twee staren elkaar alleen maar aan gedurende een tijdje. Dan laat Thor de slang weer los (Davidson, 34-35).

Naast de regen heeft de aarde ook vuur nodig om leven voort te brengen: zonlicht. De slang, die de koude aarde belichaamt, is een koudbloedig reptiel dat warmte nodig heeft om terug in het leven te komen. De winterslapende slangen worden alleen wakker als de temperatuur begint op te lopen en zullen elke dag in de zon gaan liggen. In de mythologische betekenis, kan de slang die onder de levensboom leeft, óók wedergeboren worden. Hij kan dit doen door de wortel van een nieuwe boom te worden. In het houtsnijwerk op originele houten balken, banken en stoelen in oude kerken, kunnen veel vóór-Christelijke symbolen worden gevonden. Daaronder zijn

**DE SLANG ALS EEN SPIRITUELE KRACHT
IN DE TRADITIONELE EN NOORD-EUROPESE CULTUUR**

afbeeldingen van slangendrakens, waarbij uit de bek bomen ontspruiten. De grote slang, de eter van de doden, brengt de levensboom voort (Bord, 90-92).

In zowel de Siberische als Noord-Europese culturen was de slang bekend als een krachtige en dualistische geestelijke kracht. In de wereld van de Sjamaan valt de slang aan, maar door aan te vallen beschermt zij. Zij eet en doodt, maar geeft ook leven. Waar andere dierengeesten vriendschap sluiten met mensen en een individuele identiteit hebben, houdt de slang zich afzijdig. Sinds de oudheid stond de slang aan de poort tussen dood en leven, ons zwiingend herinnerend aan de archaische krachten die ten grondslag liggen aan de wortels van ons bestaan.

Vertaling uit het Engels door Jan van Duinen

LITERATUUR

Bord, J and C., *Earth Rites* -. Granada Publishing Limited, London, 1982.

Eliade, M., *Sjamaanism, archaic techniques of ecstasy*. Princeton/Bollingen, second print 1974. Eerste uitgave in Frankrijk, 1951.

Eliade, M., *Patterns in comparative religion*. Sheed & Ward, London, 1958.

Ellis Davidson, H.R., *Gods and Myths of the Viking Age* -. Bell Publishing Company, New York, 1964.

Stolz, A., *Schamanen, Ekstase und Jenseitssymbolik*. DuMont Buchverlag, Köln, 1988.

Sturluson, S., *Edda*. Translated by Anthony Faulkes. Everman, London 1997.

Wilson, D.M., *The Vikings and their origins*. Thames and Hudson LTD, London, 1991.

TERRARISTIKA

Europa's grootste beurs voor terrariumdieren

Wanneer: Zaterdag 11 maart 2000; aanvang 10.00 uur voor standhouders 7.00 uur

Waar: Zentralhallen Hamm/Westf.;
Autosnelweg no. 2 afslag Hamm, Werl, Arnsberg

Wat: Alles voor het terrarium, op meer dan 6000 vierkante meter

Hoe: Toegang DM 10,- reservering van tafels alleen na telefonische afspraak tot 14 dagen voor beursaanvang en na overmaking van DM 25,- per strekkende meter tafel incl. toegang voor 1 persoon (max. 4 personen), stroomaansluiting DM 5,-; niet gebruikte maar wel bestelde stands worden om 9.15 uur verhuurd.

Verdere informatie: 00492361 / 498112 Frank Izaber
0172 / 2809762 Frank Hoffmann